

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

TEATR SAN'ATINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Maryash Ismaylova

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali,
"Aktyorlik san'ati" kafedrasini mudiri

Ruslanbek Nurjanov

2-kurs estrada aktyorligi yo'nalishi studenti

Annotatsiya:

Teatr tomoshasini o'ziga xos xususiyatlarini izlash va aniqlash biz uchun avvalo uni boshqa san'at turlaridan (xoreografiya, rasm, me'morchilik va boshqalar) ajratish uchun zarurdir. Bu savol teatrning mohiyati haqidagi savolning teskari tomonidir. Ushbu maqola teatr san'ati hamda uning o'ziga xos xususiyatlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Teatr, aktyor, san'at, harakatlar, tomoshabin, karakter, ovoz.

Teatrlashtirilgan tomoshaning asosi shundaki, vizual harakatlar va matn harakatlari ajralmas butunlikka birlashadi, shu bilan birga ular etarli darajada mustaqillikni saqlab turadilar va bir-birlariga har xil darajada hukmronlik qilishlari mumkin. Ushbu nisbatga ko'ra teatr tipizatsiyasi (musiqiy, dramatik va hk) amalga oshiriladi. Ushbu masalaning yana bir jihati - aktyor o'yinining tanasining jismoniy harakatlari (imo-ishoralar, durushlar, yuz ifodalari va boshqalar) va ovoz jihatidan nisbati. Teatr san'atida ko'plab san'atlar birlashtirilgan, ammo ular drama bo'ysunadigan darajada sahnaga bo'ysunmagan. Dramani sahna qiyofasiga, samarali reproduksiyasiga yo'naltirilgan, unga xos bir toifani yaratadi faqat teatr va uni teatrga aylantirish harakat qilish. Harakat teatrning mohiyatidir, u teatr tomoshasining barcha elementlarini bitta badiiy yaxlit va tugallangan asarga birlashtiradi. Shu bilan birga, teatr tomoshalarining barcha tizimlari resurslar ziddiyatiga (bezak, yorug'lik, musiqa va boshqalar) sabab bo'lmasdan bir-biri bilan uzviy ravishda o'zaro ta'sir o'tkazadilar. Eng oddiy (ibtidoiy) harakatlar ma'lum bir joyga, ijro maqsadlariga bog'liq bo'lishi va bitta aktyorning ishi bo'lishi mumkin. Biroq aksariyat harakatlar mukammal uyg'un ishlashni shakllantirish uchun ko'plab ijodiy va texnik jihatdan o'qitilgan kishilarning birgalikdagi (hamkorlikdagi) harakatlarini talab qiladi. Teatrlashtirilgan tomoshaning elementlari.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Ijro etilishi faqat ikkita muhim va zarur elementga ega: ijrochi va tomoshabinlar... Spektakl pantomima yoki og'zaki bo'lishi mumkin (tildan foydalaning). Ijrochiga bo'lgan ehtiyoj har doim ham bo'lishi mumkin emas, masalan, qo'g'irchoq dramasi yoki mexanik spektakllar (optik yoki engil teatr). Spektakl kostyumlariga, to'plam dizayni, yorug'lik, musiqa va maxsus effektlarga boy bo'lishi mumkin, ya'ni. boshqa tabiat illyuziyasini yaratishda yordam beradigan texnik jihozlar: joy, vaqt va hk. Va nihoyat, har qanday shaklda, texnik nuqtai nazardan teatrlashtirilgan mahsulot har doim jonli auditoriyaga taqdim etildi. Shuning uchun teatr tomoshasi elementlari doimo vizual, ya'ni. to'g'ridan-to'g'ri taqdim etiladi (garchi film, video yoki yozib olingan ovoz ijroga kiritilishi mumkin bo'lsa). Ular ijrochilarning tili va harakatlarini belgilaydigan ma'lum qoidalar to'plami (skriptga kiritilgan) bilan boshqariladi. Teatr atamasi ko'pincha faqat dramatik va musiqiy spektakllarga nisbatan qo'llaniladi va opera, raqs, sirk va karnavallar, pantomima, vedvil, qo'g'irchoq tomoshalari, teatr tomoshalari va boshqa shakllarni o'z ichiga olmaydi - bularda teatrning alohida elementlari mavjud.

G'arbiy teatr turlari.

G'arbiy teatrni estetik, teleologik va texnologik mezonlardan tashqari (biz allaqachon yozgan edik) iqtisodiy va ishlab chiqarishga yondashuvlar nuqtai nazaridan quyidagicha tasniflanishi mumkin:

- Tijorat (xususiy);
- Notijorat (davlat);
- Eksperimental yoki badiiy teatr;
- Hamjamiyat (korxonalar);
- Akademik teatr;

Teatrni "kabi so'zlar bilan ham ko'rish mumkin joy"U amalga oshirildi. Sahna va tomoshabinlar har bir davrda va turli madaniyatlarda o'ziga xos shakllariga ega edilar. Bugungi kunda teatrlar juda moslashuvchan va eklektik bo'lib, bir nechta uslublarning elementlarini o'z ichiga oladi. Spektaklni ijro etish asosan teatr uchun mo'ljallangan me'moriy tuzilishni yoki hatto binoga bo'lgan ehtiyojni talab qilmaydi. Ushbu yo'nalishda ingliz rejissyori Piter Brukning "bo'sh joyda" teatr yaratish bo'yicha tajribalari xarakterlidir. Teatrning dastlabki shakllari ko'chalarda, ochiq joylarda, bozor maydonlarida, cherkovlarda yoki teatrdan foydalanish uchun mo'ljallanmagan binolarda bo'lgan. Ko'pgina zamonaviy eksperimental teatrlar kirish mumkin bo'lgan teatrlarning rasmiy cheklovlarini rad etadilar va o'zlarining spektakllari uchun odatiy bo'lmagan joylarni qidiradilar (ko'chalar, maysazorlar,

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

shiyponlar, tomlar va boshqalar). Ushbu "topilgan" teatrlarning barchasida sahna va tomoshabinlarning ma'nosi ijrochilarning harakatlari va hududning tabiiy xususiyatlari bilan yaratilgan. Zamonaviy sahna murakkab me'moriy va texnik inshootdir. Ushbu tur teatrning qadimgi yunon orkestridan, o'rta asr sahnasidan (bir vaqtning o'zida va nasl-nasabidan), Italiya Uyg'onish davri boks-sahnasidan tortib to zamonaviy bosqichiga qadar uzoq davom etgan evolyutsiyasi natijasida rivojlandi. Bu birinchi navbatda faqat teatr tomoshalari uchun mo'ljallangan bino, inshoot ekanligi bilan ajralib turadi. Sahnaning o'zi asosan portal bo'lib, turli xil sahna jihozlari bilan jihozlangan va ba'zan o'zgarib turadi, bu odatiy teatr sahnalaridan biriga aylanishi mumkin. Teatr tarixida esa aksariyat teatrlar uch xil sahnadan birini ishlatishgan: boks, platforma va arena. Ushbu barcha turdagi sahnalar o'zlarining tarixiy rivojlanishlarida u yoki bu turdagi dramaning paydo bo'lishini belgilab berishdi. Bundan tashqari, ular materialni bosqichma-bosqich hal qilish uchun muayyan texnikani shakllantirishdi, rejissyorlik jarayonida "o'z" mizen-sahnalari va boshqalarni talab qilishdi. Har bir sahna turi o'ziga xos ekspresif vositalar to'plamini nazarda tutadi va bitta va bir xil qism turli yo'llar bilan "hal qilinadi". Shu sababli, ushbu material dramaturgiya nazariyasiga taalluqli bo'lmasada, lekin teatr qonunlari va spektaklning sahna timsolidagi masalalarga taalluqli bo'lgani uchun, biz uni e'tiborsiz qoldirolmaymiz. Sahna platformasi- tomoshabinlar oldida turgan baland platforma. Ko'pincha to'rtburchaklar bo'shliqning bir uchiga joylashtiriladi. Ushbu sahna tomoshabinlar tomonidan uch tomondan o'rab olingan aylana sifatida tanilgan. Ushbu shakl qadimgi yunon teatri, klassik ispan teatri, ingliz Uyg'onish teatri, yapon va xitoy klassik teatrlarida, 20-asrning ko'plab g'arbiy teatrlarida qo'llanilgan. Platformani devor (skena) qo'llab-quvvatlashi mumkin. Orqa fonga surilgan, u landshaftni aks ettirishi va aktyorlarni sahnadan chiqib ketishini yashirishi mumkin. Ushbu turdagi sahnada ijrochilar va tomoshabinlar o'rtasida hech qanday to'siq bo'lmaydi, sahna juda yaqinlik hissi yaratadi, go'yo o'yin tomoshabinlar o'rtasida bo'lib o'tmoqda. Sahna - bu quti. Uyg'onish davridan boshlab G'arbiy teatrda sahnaning proscenium deb nomlangan versiyasi hukmronlik qilmoqda. Proscenium - bu sahnani tomoshabinlardan ajratib turadigan devor, to'rtburchak bo'lishi mumkin bo'lgan kamar (yoy) - bu devordagi teshikning bir turi, bu orqali tomoshabinlar harakatni kuzatadilar. Yon tomonga ko'tarilgan yoki ochilgan parda bu joyda osib qo'yilishi mumkin. Proscenium peyzajni yashirish, sahna texnikasini yashirish, sahna ortida ijrochilarning chiqish va kirish joylarini yaratish istagiga javoban rivojlanadi. Natijada, bu sahnaga tegishli bo'lmagan

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

narsalarni yo'q qilish orqali xayolotni kuchaytiradi. Shuningdek, bu tomoshabinlarni sahnada ko'rayotgan narsalarining istiqbolini ko'ra olmasliklari va davom ettira olmasliklarini tasavvur qilishga undaydi. Proscenium me'moriy to'siq bo'lganligi sababli, sahna va tomoshabinlar orasidagi masofa yoki ajralish hissi paydo bo'ladi. Proscenium kamari shuningdek, sahnani yaratadi va shuning uchun ko'pincha sahna oynasi yoki rasm tuzilishiga ega sahna deb nomlanadi. Sahna - bu maydon. Arena shaklidagi sahna yoki dumaloq teatr - bu tomoshabinlar tomonidan to'liq o'rab olingan joy. Ushbu shakl yigirmanchi asr davomida bir necha marta ishlatilgan, ammo uning tarixiy pretsedentslari asosan sirk kabi dramatik bo'lmagan shakllarda bo'lib, bu odatda uning mashhurligini cheklab qo'ygan. Barcha tomoshabinlar uchun harakatni kuzatish uchun teng sharoit va imkoniyatlarni ta'minlash zaruriyati foydalanilgan stsenografiya turida va aktyorlarning harakatlarida ma'lum qiyinchiliklarni tug'diradi, chunki bir muncha vaqt o'tgach, tomoshabinlar muqarrar ravishda ijrochiga orqa tomondan qarashadi. Arena sahnasida illyuziya effektini saqlab qolish juda qiyin, chunki aksariyat o'yinlarda kirish va chiqish tomoshabinlarga ko'rinmasligi, ajablantiradigan element yaratishi kerak. Ushbu turdagi sahnada bunga erishib bo'lmaydi, chunki aktyor har doim tomoshabinning ko'z o'ngida. Biroq, arena, to'g'ri ishlatilganda, boshqa sahnalarda mumkin bo'lmagan yaqinlik tuyg'usini yaratishi mumkin va ko'plab dramatik bo'lmagan shakllarga juda mos keladi. Bunga qo'shimcha ravishda, sahna bosqichidagi turli xil sahna talablari tufayli sahnaning pro-sahnasi bilan bog'liq katta sahnalarni yo'q qilish mumkin, shu bilan sahna maydonidan tejamkor foydalanish mumkin bo'ladi. Ushbu turdagi sahnani sahna-platformaga qarab o'zgartirish ochiq sahna arenasi. Sahna tomoshabinlarini tashkil etishning o'ziga xos shakllaridan biri "atrof-muhit teatri" O'rta asr teatri (Adam de la Hal), Uyg'onish davrida (pastoral) va 20-asrda keng qo'llanilgan. avangard teatri (masalan, "kambag'al teatr" da E. Grotovskiy). Ushbu turdagi teatr tomoshabinlarni o'rab olish yoki ular bilan joy almashish foydasiga alohida yoki markaziy sahnani yo'q qiladi; sahna va tomoshabinning o'rni ajratib bo'lmaydigan bo'lib qoladi. Tomoshabinlar. Tomoshabin biz yuqorida muhokama qilgan teatr turiga muvofiq joylashtirilgan. U shunday bo'lishi mumkin:

Shubhasiz bo'lingan(kreslolar);

bo'linmagan(skameykalar);

tuzilgan(parter, amfiteatr);

ierarxiklashtirilgan(qutilar, mezzanine, galereya);

Yoki erkin o'tirish(turish, o'tirish) sizning ixtiyoringiz va tanlovingiz bo'yicha;

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Yigirmanchi asrda tomoshabinlarning joylashuvi asosan muxlislar shaklidagi zalning turli xil variantlaridan kelib chiqadi, bu uning tashkil etilishida yanada demokratikdir. Ammo oxir-oqibat, bu dramaga ozgina ta'sir qiladi, agar faqat muallif asar yozayotganda tomoshabinni sahnaga nisbatan u yoki bu tarzda joylashtirishga qaror qilsa (absurd teatri dramasi qarang). Ssenariy. Spektaklni bezash - bu muayyan teatrlashtirilgan ekspresiv vositalar to'plamining loyihasi. Ushbu loyiha spektakllar namoyish etilayotgan muhit uchun o'ziga xos ingl. Uning maqsadi vaqt va joyni taklif qilish va ularga mos kayfiyat yoki muhit yaratishdir. Umumiy stsenografik echimlarni quyidagi asosiy turlarga bo'lish mumkin: realistik, mavhum va funktsional;

Teatr teatr san'at turi sifatida

Boshqa san'at turlari (musiqa, rasm, adabiyot) singari, teatr ham o'ziga xos, o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ushbu san'at sintetik: teatrlashtirilgan asar (spektakl) asar matni, rejissyor, aktyor, rassom va bastakorning ishlaridan iborat. Opera va baletda musiqa hal qiluvchi rol o'ynaydi. Teatr - bu jamoat san'ati. Spektakl nafaqat sahnaga chiqqanlar, balki kostyumlar tikib, rekvizitlar yasab, chiroqni o'rnatib, tomoshabinlar bilan uchrashadigan ko'plab odamlar faoliyati natijasidir. "; Teatr xodimlari" :: spektakl ham ijodkorlik, ham ishlab chiqarishdir. Teatr atrofdagi dunyoni bilishning o'ziga xos usulini va shunga mos ravishda o'zining badiiy vositalarini taklif etadi. Spektakl - bu ham sahnada o'ynaladigan maxsus harakat, ham musiqadan farqli o'laroq, maxsus obrazli fikrlash. Teatrlashtirilgan tomosha matnga asoslangan, masalan, dramatik spektakl uchun spektakl. So'z mavjud bo'lmagan sahna asarlarida ham ba'zan matn kerak bo'ladi; xususan, baletda, ba'zan esa pantomimada ssenariy - libretto mavjud. Spektakl ustida ishlash jarayoni dramatik matnni sahnaga o'tkazishdan iborat - bu o'ziga xos "; tarjima"; bir tildan boshqasiga. Natijada, badiiy so'z sahna so'ziga aylanadi. Pardaning ochilishidan (yoki ko'tarilishidan) keyin tomoshabin ko'radigan birinchi narsa bu manzaralar joylashtirilgan sahna maydoni. Ular harakat joyini, tarixiy vaqtni ko'rsatadi, milliy lazzatni aks ettiradi. Kosmik konstruktsiyalar yordamida hatto qahramonlarning kayfiyatini ham etkazish mumkin (masalan, qahramon azob-uqubatlari epizodida voqeani zulmatga cho'mdiring yoki uning fonini qora bilan torting). Aksiya davomida maxsus texnika yordamida manzaralar o'zgartirildi: kun tunga, qish yozga, ko'cha xonaga aylantirildi. Ushbu texnika insoniyatning ilmiy tafakkuri bilan birga rivojlandi. Qadimgi davrlarda qo'lda ishlaydigan ko'tarish mexanizmlari, qalqon va lyuklar endi elektronika yordamida ko'tarilib tushirilmoqda. Shamlar va

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

gaz chiroqlari lampochkalarga almashtirildi; lazer ham tez-tez ishlatiladi. Hatto qadimgi davrlarda ham sahna va auditoriya ikki xil shakllangan: boks sahnasi va amfiteatr sahnasi. Kassa sahnasida qavatlar va parterlar mavjud bo'lib, tomoshabinlar amfiteatr sahnasini uch tomondan o'rab olishadi. Bugungi kunda dunyoda ikkala tur ham qo'llanilmoqda. Zamonaviy texnologiyalar teatr maydonini o'zgartirishga imkon beradi - auditoriya o'rtasida maydonchani tashkil qilish, tomoshabinni sahnaga qo'yish va auditoriyada spektakl namoyish qilish. Teatr binosiga doimo katta ahamiyat berib kelingan.

Xulosa:

Teatrlar odatda shaharning markaziy maydonida qurilgan; me'morlar binolarning chiroyli bo'lishini va e'tiborni jalb qilishni xohlashdi. Teatrga kelib, tomoshabin haqiqatdan yuqori ko'tarilgandek, kundalik hayotdan ajralib turadi. Shu sababli, no metall bilan bezatilgan zinapoyaning ko'pincha zalga olib borishi bejiz emas. Musiqa dramatik spektaklning hissiy ta'sirini kuchaytirishga yordam beradi. Ba'zan bu nafaqat aksiya paytida, balki tanaffus paytida ham eshitiladi - tinglovchilarni qiziqtirishi uchun. Spektakldagi asosiy shaxs - aktyor. Tomoshabin uning oldida sirli tarzda badiiy obrazga - o'ziga xos san'at asariga aylangan odamni ko'radi. Albatta, badiiy asar ijrochining o'zi emas, balki uning roli. U ovoz, asab va sezilmaydigan narsa - ruh, ruh tomonidan yaratilgan aktyorning ijodi. Sahnadagi harakat bir butun sifatida idrok etilishi uchun uni o'ychan va izchil tashkil etish zarur. Zamonaviy teatrdagi bu vazifalarni rejissyor bajaradi. Albatta, ko'p narsa spektakldagi aktyorlarning iste'dodiga bog'liq, ammo baribir ular rahbar - rejissyorning xohishiga bo'ysunadi. Odamlar, ko'p asrlar avvalgi kabi, teatrga kelishadi. Spektakllarning matni sahnadan yangraydi, ijrochilarning kuchlari va hissiyotlari bilan o'zgartirilgan. Rassomlar nafaqat og'zaki, balki o'zlarining dialoglarini o'tkazadilar. Bu imo-ishoralar, duruqlar, qarashlar va yuz ifodalari suhbat. Saytdagi rang, yorug'lik, me'moriy inshootlar yordamida rassom dekorativning hayollari sahnaning makonini "; gapirish" ga aylantiradi; Va hamma narsa bir xil bo'lmagan elementlarga to'liqlik va yaxlitlikni beradigan rejissyorning qat'iy niyatida joylashgan. Tomoshabin ongli ravishda (va ba'zida ongsiz ravishda, go'yo ularning irodasiga qarshi) aktyorlar o'yinini va rejissyorligini, teatr makoni yechimining umumiy g'oyaga muvofiqligini baholaydi. Ammo asosiy narsa shundaki, u, tomoshabin, boshqalardan farqli o'laroq, bu erda va hozirda yaratilgan san'at bilan shug'ullanadi. Asar mazmunini anglagan holda, u hayot mazmunini tushunadi. Teatr tarixi davom etmoqda.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Oct., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xoliqulova, G.E. (2007). Sahna nutqi. Toshkent-2007[1]
2. Xoliqulova, G.E. People's poet of Uzbekistan mukhammad yusuf - singer of the native land and love. International conference[2]
3. Go'zal Erkinovna Xalikulova. Sahna nutqi va jonli til. Muloqot, Toshkent-2022[3]
4. Sayfullaev B, J.Mamatqosimov. Aktyorlik mahorati. Toshkent Fan va texnologiya, 2012[4]
5. Yuldashev.T.I., Ikromov H.I., Muxtarov I.A, M.S.Muxtorova. Teatr va yosh avlod. Toshkent 2012[5]mpradist.ru
6. www.yuz.uz[6].

E- Conference Series

Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

E- CONFERENCE
SERIES